

Павленко А.В.,

Глущенко Я.І.

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогоднішній день, одним з ключових напрямків забезпечення та підтримки стабільності національної фінансової системи є організація ефективної фінансової політики, що охоплює проблематику планування та виконання системоутворюючих параметрів бюджетної політики, оптимізації механізмів розподілу та перерозподілу доходів у межах макроекономічної системи, забезпеченні фінансової спроможності місцевих бюджетів, гармонізації параметрів податкового навантаження тощо. Більш того, в умовах активних бойових дій та критичної руйнації вітчизняного промислово-виробничого та інфраструктурного потенціалу, національна фінансова політика стикається з рядом викликів пов'язаних із необхідністю збалансування видаткової частини, що потребує істотних алокацій грошового ресурсу на підтримку обороноздатності та соціального забезпечення, та мобілізацію доходної частини бюджету в умовах масового спаду ділової активності, дефіциту трудових ресурсів та розширення частки тіньової економіки. Саме тому, наразі особливої актуальності набувають питання розбудови ефективних механізмів фінансової децентралізації, досягнення їх повноцінної інституційної спроможності з метою посилення фінансового потенціалу територіальних громад та місцевих бюджетів в цілому, формування первинних ресурсних передумов до їх сталого розвитку.

Фінансова децентралізація за своїм фінансово-економічним змістом передбачає прогресивний розподіл функціональних повноважень у частині бюджетного регулювання між загальнодержавним та місцевими рівнями влади за якого останні набувають фінансової самостійності у частині регламентації рівнів податкових ставок, імплементації стимулюючих заходів та конструювання структурних показників видаткової частини місцевих бюджетів. Особливої важливості даний підхід набуває в умовах наявності істотних структурних асиметрій та загальної гетерогенності регіонального розвитку, дозволяючи з одного боку, досягати більш ефективного перерозподілу доходів за пріоритетними напрямками розвитку конкретного регіону, а з іншого, подолання інформаційної дивергентності за якої державні органи влади володіють обмеженим ресурсом щодо актуальних потреб розвитку територіальних громад, що в перспективі результує неефективністю видаткового розподілу. Окрім цього, фінансова децентралізація сприяє покращенню ефективності контрольних процедур на місцях, що зменшує вірогідність нецільового використання бюджетних засобів.

Аналізуючи основні підходи до провадження фінансової децентралізації пропонуємо виокремити системні елементи забезпечення ефективного розширення фінансових повноважень владних структур місцевого рівня [1]: (1) забезпечення диверсифікованості повноважень у сфері бюджетного регулювання; (2) підтримка принципів субсидіарності (забезпечення повноти реалізації гарантованих послуг для відповідних споживачів за рахунок ефективного розподілу коштів між державним та місцевим бюджетом) та транспарентності (відкритість та гласність у процесах визначення напрямків перерозподілу доходів та контролю за їх виконанням); (3) врахування специфічних особливостей просторового розвитку територій в контексті загальних регіональних асиметрій; (4) врахування інтересів громадськості у частині загального процесу бюджетування та забезпечення розвитку територіальних громад.

Проте, імплементація ефективних практик фінансової децентралізації потребує елімінації низки обмежень втілених у проблемах досягнення комплексної узгодженості стратегічних цілей розвитку національної економічної системи та її територіальних суб'єктів, істотного ускладнення процесу організації бюджетного процесу та ключових

механізмів перерозподілу, ускладнення контрольних процедур щодо цільового використання бюджетних коштів місцевими утвореннями.

Разом з тим, дослідження іноземної практики застосування фіскальної децентралізації свідчить про позитивні результати. Зокрема, структурні показники зведеного бюджету таких країн як Іспанія, Швеція та Данія свідчать про домінування видатків місцевого рівня у загальній структурі бюджету. Стосовно дохідної частини, аналогічна ситуація спостерігається у таких країнах як Фінляндія, Ірландія, Франція та Австрія, у яких станом на 2016 рік частка власних доходів територіальних громад перевищує 50 % в загальній структурі бюджету. Більш того, країни-члени ОЕСР у переважній більшості здійснюють делегування бюджетного фінансування соціальної сфери (охорона здоров'я, соціальний захист, освіта) до місцевих бюджетів, для прикладу, 12-20 % національного доходу (що складає 3-6 % ВВП) перерозподіляється на фінансування сфер початкової та середньої освіти [2, с. 15]. Загалом, аналізуючи досвід країн ЄС, матеріальним базисом функціонування відповідних територіальних громад є місцеві податки та збори, зокрема у Франції їх налічується 50, у Німеччині – 55, а у Бельгії – 100 [3, с. 308].

Досліджуючи порушену проблематику у рамках національної бюджетної системи, слід відзначити наявність тенденції до зростання абсолютних значень рівнів доходів місцевих бюджетів, що у 2023 році зросли на 11 % (43,8 млрд грн), що зумовлено збільшеннями надходжень по податку з доходів фізичних осіб (6,3 % або 17,2 млрд грн в абсолютному вимірі), акцизного податку (63,3 % або 8 млрд грн), податку на майно (19,1 % або 8,6 млрд грн). Проте, більш детальний розгляд даного питання, свідчить, що незважаючи на позитивні абсолютні значення приростів доходних надходжень місцевих бюджетів, вони не супроводжувалися аналогічними структурними зрушеннями. Підтвердженням даної тези є той факт, що попри наявність загального тренду до зростання частки місцевих бюджетів у доходних надходженнях зведеного бюджету (з 22,6 % у 2017 році до 24,4 % у 2022 році), у 2023 році відповідний структурний показник склав 17,8 % (скорочення на рівні 6,6 %). Також слід зазначити, що у 2023 році основним джерелом фінансування місцевих доходів залишаються податкові надходження (податок на доходи фізичних осіб – 44,3 %, єдиний податок – 8,6 %, податок на майно – 6,7 %); частка субвенцій з державного бюджету складає 19,5 % [4].

Підсумовуючи вищевикладене можна стверджувати, що проактивний підхід у забезпеченні процесів фіскальної децентралізації представляє собою перспективний напрям організації національної бюджетної політики, сприяючи акумуляції грошових ресурсів у межах територіальних громад з метою їх більш ефективного використання відповідно до специфічних потреб розвитку конкретних регіональних або локальних утворень. Разом з тим, ефективна імплементація фіскальної децентралізації потребує сприяння зростанню частки доходних надходжень місцевих бюджетів, забезпечення прозорості та транспарентності бюджетного процесу, посилення відповідальності у частині контролю використання бюджетних коштів територіальними громадами.

Перелік посилань:

1. Ткачик Ф. П., Сішук М. П. Теоретико-інституційні аспекти фіскальної децентралізації та її вплив на розвиток територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-104> (дата звернення 03.11.2024).
2. Fiscal decentralization indicators for South-East Europe : report : 2006-2016. Skopje : Network of Associations of Local Authorities of South-East Europe, 2016. 130 p.
3. Семенець Р. М. Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду у сфері місцевого оподаткування та напрямки його застосування в Україні. *Митна справа*. 2015. № 1(97). С. 306-310.
4. Аналіз місцевих бюджетів за 2023 рік. *Всеукраїнська асоціація об'єднаних територіальних громад*. 2024. URL: <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhativ-za-2023-rik/> (дата звернення 03.11.2024).